

RJEČNIK HRVATSKO-ENGLESKIH FRAZEMA

Dalibor Vrgoč – Željka Fink-Arsovski

HRVATSKO-ENGLESKI FRAZEOLŠKI RJEČNIK

(Naklada Ljevak, Zagreb, 2008.)

Razvoj hrvatske frazeologije započeo je sedamdesetih godina 20. stoljeća zahvaljujući radovima Antice Menac. Od tada se frazeologija razvija kao jezična, ali i kulturološka disciplina koja je vrlo brzo pobudila veliko zanimanje jezikoslovaca. Rezultat su toga zanimanja brojna frazeološka istraživanja i objavljeni radovi u kojima se problematiziraju frazeološka pitanja. Vrlo važno mjesto u tome imaju frazeološki rječnici i to jednojezični, dvojezični i višejezični koji nastaju kao rezultat istraživanja, ali su i osnova za daljnja istraživanja. Tako su do sada izašli: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1982.) i *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik* (1988.) kojima je autor Josip Matešić; serija *Mali frazeološki rječnici* Zavoda za lingvistiku (izlazili od 1985. do 1998.) kojima je polazišni jezik hrvatski, a ciljni jezici ruski, ukrajinski, češki, slovački, poljski, njemački, talijanski, francuski, slovenski, latinski, grčki i novogrčki; *Hrvatski frazeološki rječnik* Antice Menac, Željke Fink-Arsovski i Radomira Venturina iz 2003.; *Hrvatsko-slavenski rječnik porjedbenih frazema* Željke Fink (2006.).

S obzirom na to da je frazeologija često kamen spoticanja u prijevodima, osobito radi li se o frazemima koji pripadaju nekom određenom slengu, vrlo važno mjesto imaju dvojezični i višejezični rječnici. Međutim, rječnika koji bi obrađivao hrvatske i engleske frazeme nije bilo sve do

pojave *Englesko-hrvatskoga frazeološkog rječnika* Ivane Bendow objavljenoga 2006. godine. Ipak, za hrvatsku je frazeologiju svakako od velikoga značenja *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik* Dalibora Vrgoča i Željke Fink-Arsovski jer mu je polazišni jezik hrvatski.

Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik sastoji se od: *Predgovora* na hrvatskome jeziku (str. 5-7), na engleskome jeziku (str. 17-19), *Osnovnih podataka o rječniku* na hrvatskome jeziku (str. 8-16) i engleskome jeziku (str. 20-28), *Središnjega dijela* (str. 31-920), *Kazala hrvatskih frazema* (str. 921-951), *Kazala engleskih frazema* (str. 953-1026) te *Leksikografskih izvora* (str. 1027-1028).

U *Predgovoru* autori daju objašnjenje pojmova frazeologija i frazem te temeljne značajke frazema kao što su njegova struktura i podrijetlo. Njihova se objašnjenja temelje na postavkama Zagrebačke frazeološke škole čija je utemeljiteljica Antica Menac. Autori se osvrću i na podudarnosti hrvatske i engleske frazeologije koje su velike zbog pripadnosti općeeuropskome kulturnome krugu, ali ističu da postoje i razlike zbog specifičnosti hrvatskoga i engleskoga naroda i kulture. Autori napominju da su se u rječniku pridržavali slavističkih teoretskih postavki iz frazeologije koje su nastojali prilagoditi i primijeniti i na obradu engleskih frazema.

U poglavlju se *Osnovni podaci o rječniku* navodi da rječnik sadrži 2490 hrvatskih frazema i 6442 engleska ekvivalenta. Rječnički se članak sastoji od: nadnatuknice, natuknice, definicije hrvatskoga frazema, a zatim slijede frazeološki ekvivalenti na engleskom jeziku čija se upotreba ilustrira primjerima iz različitih vrsta tekstova. Takva je struktura rječničkoga članka vrlo pregledna i slijedi koncepciju iz *Hrvatskoga frazeološkoga rječnika*. Nadnatuknica je osnovna, nosiva riječ frazema, glavna sastavnica koja se uvijek donosi u kanonskom obliku. Pri određivanju koja je riječ nadnatuknica provodi se morfološko načelo: ako frazem ima imenicu, obrađuje se pod imenicom kao nosivom riječi (*bič božji*); ako ima više imenica, prva se imenica uzima kao nosiva riječ (*dolina suza*). Nakon imenica, kao nosive riječi u frazemima slijede: pridjevi (*gol i bos*), prilogi (*dobro se držati*), glagoli (*reći koju*), brojevi (*ni pet ni šest*) i zamjenice (*i nikom ništa*). Nadnatuknice koje potvrđuju semantički odnos homonimije su obročane, npr. *konac*¹ ('završetak') i *konac*² ('nit'), a na nadnatuknicama s jednakim fonemskim sastavom, a različitim naglaskom bilježi se naglasak, npr. *dug* ('ono što je uzeto ili dano u zajam') i *dûg* ('koji je veće dužine').

Ispod abecedno poredanih nadnatuknica slijede natuknice, odnosno hrvatski frazemi koji su poredani prema abecednome redoslijedu prve sastavnice. Svaka frazemska natuknica vrlo je detaljna i pregledna zahvaljujući funkcionalnoj upotrebi grafičkih oznaka kao što su različiti tipovi slova, zagrada i interpunkcije. Time se dobivaju podaci o strukturi frazema, kolokacijskim značajkama te upotrebi. Tako okrugle zagrade u frazemu označavaju da

je riječ o frazemskoj inačici, odnosno promjeni sastavnica bez promjene značenja frazema, npr. *spavati (zaspati) kao top (klada, drvo), iz dubine duše (srca), krajnje je vrijeme (čas)*. Unutar okruglih zagrada u nekim se frazemima bilježi kratica i *sl.* što znači da se osim navedenih inačica mogu upotrebljavati i druge, npr. *doći (navratiti i sl.) na čašicu razgovora*. Lomljenim zagradama bilježe se izostavljivi ili fakultativni dijelovi frazema tako da navedeni frazem može biti upotrebljen u dva ili više oblika, ali bez promjene frazeološkoga značenja (*slobodan kao ptica <na grani>*). Kosom se crtom upućuje na gramatičku varijantnost sastavnica, najčešće je riječ o vidskim parnjacima (*dovesti/dovoditi u pitanje što*). Funkcionalno je i korištenje različitih tipova slova. Tako su nadnatuknice tiskane debelim verbalnim slovima, a natuknica debelim slovima. Debelim kosim slovima bilježe se osobne i posvojne zamjenice kada se mogu koristiti i u drugim licima (*puca mi prsluk, moja stvar*) te podaci o erekciji ili o povezivanju frazema u kontekst (*ostaviti/ostavljati po strani koga, što, slaba strana čija*). Kad frazem ima dva moguća oblika, ali su razlike prevelike da bi se mogli poslužiti nekim grafičkim sredstvom, u natuknici se bilježe oba oblika odvojena veznikom *ili* kao u primjeru imati *prazan džep (džepove) ili biti prazna džepa (džepova)*.

Vrlo mali broj frazema u rječniku je popraćen stilskom odrednicom i to samo odrednicom ^{vulg} kojom se korisnici rječnika upozoravaju da je riječ o suženoj uporabnoj mogućnosti određenoga frazema (npr. *drek na šibici*^{vulg}). Međutim, autori ističu da rječnik sadrži i frazeme koji pripadaju nekomu drugomu stilu, ali se dru-

ge stilske odrednice nisu bilježile jer je vrlo teško odrediti točnu granicu između pojedinih stilova niti se može sa sigurnošću tvrditi da se pojedini frazem koristi u samo određenome stilu. Ipak, tvrde da većina hrvatskih frazema u rječniku pripada razgovornome stilu.

Hrvatski se frazemi u rječniku navode i obrađuju samo jedanput, osim u dva slučaja. Prvi je kod frazemskih inačica gdje se frazem navodi pod obje sastavnice, s time da se drugi put odgovarajućom slovnom oznakom upućuje na mjesto u rječniku na kojemu je obrađen. Tako je npr. frazem *kopati grob (jamu)* dvaput naveden, ali obrađen je samo pod natuknicom *grob*, dok se pod natuknicom *jama* daje uputnica v. GROB.

Nakon frazemske natuknice slijedi definicija, tj. tumačenje hrvatskoga frazema. U definiciji nekih frazema u kosim se zagradama donosi i dodatna informacija, odnosno pojašnjenje i određenje upotrebe (*kao od brda odvaljen* – ‘snažan, jak, nabijen, fizički izrazito razvijen /ob. o muškarcu/’). Definicije su vrlo jasne i često se navodi i više sinonimnih parafraza. Značenja se homonimnih frazema obročavaju (*stati/stajati uz bok komu, čemu*: 1. ‘postati/postajati ravan komu, čemu’; 2. ‘pomoći/pomagati komu, čemu’), ali se iza svakoga hrvatskoga značenja navode i engleski ekvivalenti. Obročavaju se i različita kategorijalna značenja hrvatskoga frazema, ali tako da iza brojke ne dolazi točka kao u prethodnome slučaju, nego okrugla zagrada (*bog bogova* – 1) ‘izvrstan, odličan, izvanredan, sjajan’; 2) ‘izvršno, odlično, izvanredno, sjajno’).

Nakon frazeografske obrade hrvatskoga frazema navode se engleski ekvivalenti.

Odabir, oblik, opseg i sastav frazema engleskoga jezika slijede slavističku frazeološku teoriju. Pri odabiru poštivano je osnovno leksikografsko i frazeografsko načelo semantičke, strukturne i kategorijalne identičnosti rječničkih jedinica polaznog i ciljnoga jezika. Ponajprije se moralo paziti da frazemi hrvatskoga i engleskoga jezika imaju jednako opće frazeološko značenje što znači da je kao prvi ekvivalent upisan frazem jednaka ili bliska semantička taloga tj. pozadinske slike (*glas naroda* – *the voice of the people*, *duševna hrana* – *food for the soul*). Uvijek je dano više ekvivalenata čiji se semantički talog u većoj ili manjoj mjeri razlikuje, ali vodi jednakome frazeološkom značenju (npr. *biti na izmaku snage* – *be at the end of your tether, come to the end of your tether, be fit to drop, be on your last legs*) pa je zbog toga u rječniku i mnogo više engleskih nego hrvatskih frazema. Razlog većemu broju engleskih ekvivalenata je i to što je engleski jezik poznat po bogatoj frazeologiji. Postoje i primjeri u kojima se hrvatski frazem svojom frazemskom slikom ne podudara s nijednim engleskim ekvivalentom (*to je mačji kašalj* – *it's a piece of cake, it's small potatoes, it's duck soup, it's child's play, it's meat and drink, it's small beer*). Rijetki su hrvatski frazemi koji u rječniku nemaju engleski frazeološki ekvivalent (*kao kec na jedanaest* – *at the worst possible moment*). Kao što je istaknuto, engleski se frazemi podudaraju s hrvatskima i svojom strukturom i kategorijalnim značenjem, osim u rijetkim primjerima.

Engleski je frazem grafički prikazan kao i hrvatski, dakle s istim tipom slova, zagrada i interpunkcije. Razlika je u bilježenju rekcije koja se piše običnim slovima kao i zamjenica. Važno je istaknuti bilje-

ženje razlika britanskih i američkih frazema. Ako se razlikuju u načinju pisanja jedne sastavnice, tada se to navodi kao varijanta uz slovnu oznaku, npr. <that's> a horse of a different **colour**_{Br E} (**color**_{Am E}). U svim ostalim slučajevima britanski se i američki, a ponegdje i australski frazem, piše odvojeno (**uznemiriti duhove** – *cause ripples, flutter the doves*_{Am E}, *put the cat among the pigeons*_{Br E, AustralE}).

Uz svaki engleski ekvivalent naveden je primjer kao potvrda i provjera toga frazema u kontekstu. Primjeri su uzeti s internetskih pretraživača te iz korpusa British National Corpus i Time Magazine Corpus. Uz svaki se primjer navodi izvor.

Nakon središnjega rječničkog dijela slijedi kazalo hrvatskih i engleskih frazema. Oba su kazala koncipirana prema abecednome redoslijedu prve sastavnice, a iza svakoga se frazema navodi nadnatuknica pod kojom je obrađen u rječniku, npr.

umrijeti/umirati od straha v. STRAH
pass the time away v. VRIJEME.

Time se olakšava služenje rječnikom i pronalaženje frazema i onima koji nisu toliko stručni u tome području.

Posljednji dio rječnika čini *Popis leksi-kografskih izvora* kojima su se autori služili pri izradi rječnika. Na tome popisu nalazi se zavidan broj najrelevantnijih općih jednojezičnih i dvojezičnih rječnika te veliki broj jednojezičnih i dvojezičnih frazeoloških rječnika.

Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik Dalibora Vrgoča i Željke Fink-Arsovske nesumnjivo je značajan doprinos hrvatskoj frazeologiji i leksikografiji. Ne samo što otkriva svo bogatstvo zajedničkih frazema hrvatskog i engleskog jezika, nego, zahvaljujući kazalima, omogućuje korisniku istraživanje frazeološkoga fonda dvaju posve različitih jezika i traženje podudarnosti, odnosno razilaženja u stvaranju toga jezičnog blaga u dvjema kulturnim sredinama. Također, od velike je pomoći prevoditeljima s hrvatskoga na engleski i s engleskoga na hrvatski jezik. Rječnik će biti koristan i svima koji pozele, bilo iz znanstvenih razloga bilo iz znatiželje upoznati frazeološko bogatstvo hrvatskog i engleskoga jezika i tako otkriti brojne sociokulturološke posebnosti te koliko su upravo frazemi dvaju i više jezika pokazatelji različitosti u istome.

Maja Opašić